

STATUS I ULOGA NASTAVNOG PREDMETA GEOGRAFIJE U SREDNJOŠKOLSKOM OBRAZOVANJU KANTONA SARAJEVO

Amil Mehić, Doktorant, Univerzitet u Sarajevu, Prirodno-matematički fakultet, Odsjek za geografiju, Zmaja od Bosne 33-35, Sarajevo, Bosna i Hercegovina
amilmehic@hotmail.com

Nerminka Hadžić, Magistar geografije, JU OŠ „Alija Nametak“ Sarajevo, Zaima Šarca 15, Sarajevo 71000, Bosna i Hercegovina
hhnerminka@gmail.com

Samira Gabeljić, Université Rennes 2, Unité Mixte de Recherche 6590 CNRS ESO-Rennes, Place du recteur Henri Le Moal, Rennes, France
sam.gabeljic@gmail.com

Geografsko znanje je potrebno mladom čovjeku da bi razumio događaje u savremenom svijetu. Dinamizirani život i vrijeme koje teče zapravo se sve više geografizira čineći geografiju sve potrebnijom naukom u društvu, kako u smislu aktuelnosti i svakodnevnicke, tako i od planiranja do turizma¹. Razbijeni obrazovni sistem u Bosni i Hercegovini i novi prihvatajući koncept nove škole, nažalost, odvija se na štetu geografije.

Ovaj rad je upotrebom metode analize sadržaja nastojao odrediti stvarni položaj nastavnog predmeta geografije u srednjoškolskom obrazovanju Kantona Sarajevo te uloge koju geografija ima u podučavanju učenika tog uzrasta. Analiza je uključila Okvirni nastavni plan i program za devetogodišnje osnovne škole u Federaciji Bosne i Hercegovine, Smjernice za pisanje udžbenika iz nacionalne grupe predmeta, Nastavni plan i program geografije za gimnazije, Nastavni plan i program geografije za srednje škole za stručno osposobljavanje i obuku, Izmjene Nastavnih planova i programa za gimnaziju i srednje stručne škole, Primjedbe na nastavne planove i programe geografije i ostale relevantne strategijske dokumente iz oblasti obrazovanja. Rezultati su pokazali nedovoljnu zastupljenost nastavnih sadržaja geografije i nezahvalan položaj koji je poprilično daleko od njenih jasno definisanih ciljeva i zadataka.

Školska geografija, iako svstana u grupu nacionalnog predmeta, proživljava vrlo težak period. Ona je postala predmet supstituiranja sa drugim predmetima koji imaju mnogo manji značaj. Nužno je uvesti više nastavnih sadržaja geografije u gotovo sve smjerove stručnih škola i obuke Kantona Sarajevo, kao i povećati font nastavnih sati geografije u gimnazijama jer je geografija nezamjenljiv nastavni predmet kod razvijanja patriotizma. Osim toga, u Nastavnim planovima i programima i u ishodima učenja, vrlo je važno da polazište bude Bosna i Hercegovina kao domovina, na čemu geografija daje najvažniji doprinos.

Ključne riječi: *geografija, položaj u nastavnom procesu, ciljevi i zadaci nastave geografije, nastavni plan i program, ishodi učenja.*

¹ Spahić M., 2004.: Osnovi aspekt razvoja geografske misli u Bosni i Hercegovini, Zbornik radova Prvog kongresa geografa Bosne i Hercegovine, Sarajevo 2004. godine

ANALYSIS OF THE STATUS AND ROLE OF TEACHING GEOGRAPHY SUBJECT IN MIDDLE SCHOOL EDUCATION OF THE SARAJEVO CANTON

Amil Mehić, University of Sarajevo, Faculty of Natural Sciences and Mathematics, Department of Geography, Zmaja od Bosne 33-35, Sarajevo, Bosnia and Herzegovina
amilmehic@hotmail.com

Nerminka Hadžić, „Alija Nametak Sarajevo“ PS, Zaima Šarca 15, Sarajevo 71000, Bosna i Hercegovina
hhnerminka@gmail.com

Samira Gabeljić, Université Rennes 2, Unité Mixte de Recherche 6590 CNRS ESO-Rennes, Place du recteur Henri Le Moal, Rennes, France
sam.gabeljic@gmail.com

Geographic knowledge is needed for young individuals to understand events in the modern world. The dynamic life and the flow of time are actually becoming more geographic, making geography an increasingly necessary science in society, both in terms of actuality and daily life, and from planning to tourism.² The shattered education system in Bosnia and Herzegovina and the new acceptance concept of the new school, unfortunately, are taking place at the expense of geography.

Using this method of content analysis, this paper tries to determine the actual position of the teaching subject of geography in secondary education in the Canton of Sarajevo and the role that geography plays in teaching students of that age. The analysis included Framework curriculum for nine-year primary schools in the Federation of Bosnia and Herzegovina, Guidelines for writing textbooks from a national group of subjects, the Geography Curriculum and Program for Gymnasiums, Geography Curriculum and Program for Secondary Schools for Vocational Training, Modifications of Curricula for Gymnasiums and Secondary Vocational Schools, Remarks on curricula for geography and other relevant strategic documents in the field of education. The results showed insufficient representation of geography teaching content and an ungrateful position that is far from its clearly defined objectives and tasks.

School geography, although classified as a national subject, going through a very difficult period. It has become a subject of substitution with other subjects of much lesser importance. It is necessary to introduce more geography teaching content in almost all directions of vocational schools and training of the Sarajevo Canton, as well as to increase the font of geography classes in gymnasium, because geography is an irreplaceable subject for the development of patriotism. In addition, in the Curricula and in the learning outcomes, it is very important that Bosnia and Herzegovina as a homeland is the starting point, to which geography makes the most important contribution.

Keywords: *geography, position in the teaching process, goals and tasks of teaching geography, curriculum, learning outcomes.*

² Spahić M., 2004.: Osnovi aspekt razvoja geografske misli u Bosni i Hercegovini, Zbornik radova Prvog kongresa geografa Bosne i Hercegovine, Sarajevo 2004. godine

UVODNE NAPOMENE I OBUHVAT ISTRAŽIVANJA INTRODUCTORY REMARKS AND THE SPAN OF RESEARCH

Obrazovanje je jedan od najbitnijih faktora koji pospješuje formiranje punopravnog člana društveno-političke zajednice. Ono je nosilac kontinuiteta i međugeneracijske razmjene temeljnih principa i vrijednosti u društvu. Ovo posebno važi za društva i zajednice, kakvo je naše jer u društvima koja se bore sa razjedinjenošću i međugrupnom napetošću koja je još praćena i uzrokovana homogenizacijom unutar grupa, obrazovanje je i moćan potencijalni izvor kohezivnih ili dezintegrativnih sila. Kada je u pitanju destruktivna dimenzija obrazovanja u Bosni i Hercegovini, kao društvu koje karakteriše društvenopolitička razjedinjenost odnosno dominacija dezintegrativnih snaga u obrazovanju, to bi podrazumijevalo generisanje isključivosti, netolerancije i nepoštivanje ljudskih prava što direktno remeti kontinuitet našeg društva koje je multikulturalno i multietničko sa prepoznatljivom pluralističkom zajednicom. Otuda je obrazovanje kod nas iznimno važan segment društva³.

Prema Okvirnom zakonu o osnovnom i općem srednjem obrazovanju, među ciljevima obrazovanja u našoj zemlji su: razvijanje svijesti o pripadnosti državi Bosni i Hercegovini, učenje o vlastitom kulturnom identitetu, jeziku i tradiciji u skladu sa civilizacijskim tekovinama. Međutim, postavlja se logično pitanje da li je obrazovni sistem u svim bosanskohercegovačkim administrativnim jedinicama postavljen tako da razvija svijest o pripadnosti državi Bosni i Hercegovini; da obezbjeđuje učenje o sebi i drugima na način koji će potaći međusobno razumijevanje i solidarnost između naroda; da promovise ljudska prava i priprema pojedinca za život u demokratskom društvu; i da obezbjedi kvalitetno obrazovanje oslobođeno bilo kojeg oblika diskriminacije za svako dijete i na svim nivoima? Kroz izučavanje uz pomoć kojeg predmeta u najosjetljivijem uzrastu učenika, a to je srednjoškolski period, se to najlakše i najefikasnije postiže; pitanja su o kojima će biti govora u ovom istraživanju.

Analizirajući ciljeve i zadatke nastavnih predmeta u srednjoškolskom obrazovanju, moguće je uočiti da posebnu ulogu i prednost u postizanju gore navedenih ciljeva ima predmet geografija. Geografsko obrazovanje u Bosni i Hercegovini odvija se u okviru normi različitih nastavnih planova i programa propisanih od strane Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke, Ministarstva prosvjete i kulture Republike Srpske, Odjela za obrazovanje Distrikta Brčko te nastavnih planova i programa na hrvatskom jeziku u kantonima sa većinskim hrvatskim stanovništvom (Jahić H., 2015). Ulogu geografije u pospješivanju razumijevanja svijeta u kojem učenici žive, razumijevanju prostornih odnosa i organizacije prostora i prakticanju načela održivog razvoja, dodatno osnažuje i saznanje da predstavlja jedan od najdominantnijih predmeta srednjoškolskog obrazovanja koji učestvuje u kreiranju 8 najbitnijih kompetencija neophodnih za uključivanje pojedinca u život zajednice ali i za razumijevanje svijeta u kojem ti isti pojedinci žive (Magaš K., Marin D., 2013).

Savremena geografija se bazira na objašnjavanju zakonitosti i zakonomjernosti geografskih procesa i rezultata koji proizilaze iz geografskih uzajamnosti. Ona otkriva uzroke neravnomjernih pojava na Zemlji, proučava promjenu tih pojava u vremenu, dokazuje njihovu uzajamnost, shvata ulogu rada u preobražaju prirodne sredine u raznim historijskim etapama društvenog razvika u antropogenu sredinu (Spahić M., 2013.).

³ *Obrazovanje u BiH: Čemu (ne) učimo djecu? Analiza sadržaja u udžbenima nacionalne grupe predmeta u osnovnim školama, Fond otvoreno društvo BiH i proMente, 2017.*

Geografija je nauka koja se bavi izučavanjem prirodnogeografskih i društvenogeografskih odlika geografskog prostora i traži uzajamni odnos između njih, čime obezbjeđuje formiranje, razumijevanje i stvaranje jasne i cjelovite slike svijeta. Cilj nastavnog predmeta geografije je da učenici steknu kompleksno znanje o Zemlji, faktorima koji je oblikuju i na nju stalno utiču. Kroz nastavne sadržaje iz geografije, srednjoškolci trebaju upoznati geografska obilježja savremenog svijeta, te uočiti potrebu saradnje i međusobne solidarnosti, a u svemu je najvažnije da učenici upoznaju i zavole domovinu Bosnu i Hercegovinu.

Savremena geografija je nauka koja prostor istražuje kao sistem jer upoznaje elemente poput reljefa, klime stanovništva, gradova, pri čemu naglasak stavlja na razumijevanju interakcije među tim elementima i procesima. Težnje i pokušaji za uvijek aktualnom školskom reformom jesu konstanta, ili hronična pojava u svijetu koju izazivaju neprekidne turbulencije u društvu. I u novije vrijeme postoje stalne reformi školskog sistema. Zbog svega toga upravo su razvoj nauke i tehnologije, kao i ekonomski razvoj, uvjetovali promjene i u nastavnim planovima i programima, posebno u broju i sadržaju nastavnih predmeta, njihovom načinu realizacije, broju nastavnih časova za pojedine nastavne oblasti i značaju koji pojedini nastavni predmeti imaju za opće obrazovanje učenika i primjenu stečenog znanja. Kompletan proces društvenih promjena pomjerio je granice znanja, te je neosporno kako promjene u društvu imaju uticaj na reformu odgojno-obrazovnog sistema baziranog na kompetencijskom sistemu i ishodima učenja. Bosna i Hercegovina sporo prepoznaje potrebe za izmjenama odgojno-obrazovnog sistema vodeći se novim zahtjevima vremena.

Već duži period Ministarstvo za obrazovanje nauku i mlade Kantona Sarajevo bavi se pitanjem reformiranja ili izmjene Nastavnih planova i programa u srednjim školama Kantona Sarajevo⁴, a sve sa ciljem poboljšanja kvaliteta nastavnog procesa, trajnog usvajanja znanja i razvijanja sposobnosti i vještina učenika. S tim u vezi pojavila se i potreba da se urade izmjene nastavnih programa iz nastavnog predmeta geografija, a prema sadašnjim ili aktuelnim nastavnim planovima za gimnazije. Nastavni planovi i programi iz geografije prošli su kroz kratko vremensko razdoblje dosta promjena i sadržajno i tematski, a često se vrše određene programske modifikacije. Ipak, izmjene Nastavnih planova i programa uglavnom ne idu u korist ishodima učenja. Mnogo je primjera za potvrdu ove teorije, a stalno smanjenje nastavnih sadržaja u planovima i programima i fonda nastavnih časova iz geografije smatra se veoma negativnim trendom. Akteri takvih postupaka zaboravljaju doprinos geografizma i geografije ishodima učenja. Zaborav je vidljiv i u tome što se školskim geografskim odgojem i obrazovanjem stiču početna znanja o prirodnim i antropogenim unikatnim domovinskim i svjetskim predionim cjelinama i mjerama njihovog očuvanja. Pored toga, školska populacija se geografskim edukacijama odgaja i obrazuje iz domena razvoja turizma i turističke privrede, koja je za neke zemlje osnov ekonomskog razvoja. Geografija i geografizam razvija pravilan odnos prema životnoj sredini i ljubomornom čuvanju unikatnih njenih elemenata. Geografija na svim nivoima obrazovanja doprinosi razvoju patriotskih osjećanja te geografija, posebno školska, ima prefiks nacionalnih predmeta (Spahić M., 2013.).

⁴ U nastavku teksta KS

Metodologija i procedura

Methodology and procedure

Kroz ovaj rad sprovedena je analiza Okvirnog nastavnog plana i programa za devetogodišnje osnovne škole u Federaciji Bosne i Hercegovine, Smjernica za pisanje udžbenika iz nacionalne grupe predmeta, Primjedbi na nastavne planove i programe geografije, Nastavnog plana i programa za geografiju kako za gimnazije tako i za srednje stručne škole u Kantonu Sarajevo (KS). Isto tako, analizirane korekcije u Nastavnom planu geografije za gimnazije, korekcije u Nastavnom planu geografije za srednje škole za stručno osposobljavanje i obuku kao i uporedna analiza kurikuluma geografije za KS sa kurikulumima nekoliko razvijenih zemalja svijeta. Sve ovo ima za cilj potvrdu hipoteze o ugroženosti statusa i položaja nastavnog predmeta geografije u srednjoškolskom obrazovanju KS-a i manjkavosti kurikuluma zbog nedostatka geografskog obrazovanja odnosno nedovoljne zastupljenosti geografskih sadržaja.

Za sprovođenje ovog istraživanja korištena je metoda analize sadržaja, kojom je omogućeno uočavanje frekvencije pojavljivanja geografskih sadržaja u analiziranim dokumentima kao i analiza i interpretacija istih sadržaja sa svrhom razumijevanja smisla o nužnosti većeg kvantuma geografskih sadržaja u srednjoškolskom obrazovanju Kantona Sarajevo. Također je omogućena i usporedba sadašnjeg stanja u srednjoškolskom obrazovanju geografije KS sa ciljevima i zadacima „obrazovnog sistema“ koji su definirani u Okvirnom zakonu o obrazovanju. Istraživanje preispitiva postojeće stanje srednjeg obrazovanja u Kantonu Sarajevo koje odlikuje odustvo geografskih sadržaja pa se logički postavlja opravdana dodatna teza o važnosti prisustva geografije u svim srednjim školama četiri godine i to po dva nastavna sata sedmično.

REZULTATI I DISKUSIJA

RESULTS AND DISCUSSION

Analiza Nastavnog plana i programa za gimnazije i srednje stručne i tehničke škole u Kantonu Sarajevo

Analysis of the Curriculum for gymnasium, vocational and technical schools in Canton Sarajevo

Shodno definiciji, Nastavni planovi i programi⁵ daju pregled osnovnih cjelina, tema i prikaz globalnih sadržaja koji se razrađuju u udžbenicima i realizuju u procesu nastave (Lukić D., 2012). On je prvi i moglo bi se reći najčešći uvid u zastupljenost sadržaja pojedinih predmeta. Što se tiče Bosne i Hercegovine i njenih reformi obrazovanja, još 2003. godine je počeo proces usvajanja Okvirnog zakona o osnovnom i srednjem obrazovanju⁶. Njime se zapravo potencirala demokratizacija i humanizacija obrazovnog sistema sa fokusom na potrebe savremenog demokratskog društva. Polazeći od analize Nastavnog plana i programa za gimnazije, Zajedničke jezgre Nastavnog plana i programa definisane na ishodima učenja za geografiju, Aktiv profesora geografije Kantona Sarajevo naglasio je nužnost prilagodbe nastave potrebama učenika u savremenim svjetskim tokovima imajući u vidu definisanje ishoda učenja. S obzirom na činjenicu da je svaka reforma dugotrajan proces, potrebno je

⁵ U daljem tekstu NPP

⁶ Službenim glasnikom BiH, broj 18/03, koji je utvrdio i konkretizirao tok promjena u osnovnom i srednjem odgoju i obrazovanju.

mного obazrivosti i postupnosti u uvođenju promjena. Nužno je naći mjeru između novog i onog što je već dobilo pozitivnu potvrdu u školama.

Prema Nastavnom planu i programu za gimnaziju u prvom i drugom razredu, geografija se obrađuje sa dva časa sedmično, 70 sati godišnje, a u trećem i četvrtom razredu sa tri časa sedmično odnosno 90 sati godišnje⁷. U poređenju sa drugim predmetima koji i nisu proizašli iz nauke i nisu naučno utemeljeni, ovakav odnos ide na štetu geografiji koja je reprezent nacionalnog područja jer je fond sati izučavanja njenih sadržaja neprimjeren i vrlo oskudan. Nastavni program za prvi razred sadržajno je vezan za Opću geografiju i prati uzročnopoljsedične veze između prirodnogeografskih i društveno- geografskih pojava i procesa. Nastavni program drugog razreda sadržajno obrađuje društvenogeografske pojave i procese sa aspekta demografskog razvoja i kulturnih tekovina društva. Nastavanim programom trećeg razreda izučava se Regionalna geografija pojedinih zemalja svijeta, posebno akcentirajući globalizacijske tokove i polarizaciju svijeta kroz indeks razvijenosti. U četvrtom razredu se izučava Nacionalna geografija Bosne i Hercegovine. Izučavaju se prirodnogeografska i društvenogeografska obilježja, te prirodne regije, kulturna baština i naslijeđe Bosne i Hercegovine⁸.

Tabela 1. Spisak gimnazija sa prikazanim sedmičnim fondom nastavnih sati geografije po razredima
Table 1. List of gymnasiums with the weekly fund of teaching hours of geography by grade

Naziv srednje škole	Sedmični fond nastavnih sati geografije			
	1.razred	2.razred	3. razred	4. razred
Prva bošnjačka gimnazija	2 časa	2 časa	3 časa	3 časa
Prva gimnazija	2 časa	2 časa	3 časa	3 časa
Druga gimnazija	2 časa	2 časa	3 časa	3 časa
Treća gimnazija	2 časa	2 časa	3 časa	3 časa
Četvrta gimnazija	2 časa	2 časa	3 časa	3 časa
Peta gimnazija	2 časa	2 časa	3 časa	3 časa
Gimnazija Dobrinja	2 časa	2 časa	3 časa	3 časa
Gimnazija Obala	2 časa	2 časa	3 časa	3 časa
Gimnazija „Richmond Park College“ Sarajevo	/	/	3 časa	3 časa
Katolički školski centar – Opća realna gimnazija	2 časa	2 časa	3 časa	3 časa
Gazi Husrev-Begova Medresa	/	2 časa	2 časa	2 časa
Međunarodna gimnazija "Richmond Park International Secondary School"	2 časa	2 časa	3 časa	3 časa
Perzijsko-Bosanski koledž Ilijaš	2 časa	2 časa	3 časa	3 časa
Srednja škola - Gimnazija "Maarif"	2 časa	2 časa	3 časa	3 časa

Izvor: <http://mon.ks.gov.ba/ustanove/lista/24>, Nastavni plan i program za predmet Geografija/Zemljopis-Gimnazije, Kanton Sarajevo, MONKS, 2016.

⁷ u 3. i 4. razredu gimnazija geografiju izučavaju samo učenici Društvenog izbornog područja

⁸ Nastavni plan i program za predmet Geografija/Zemljopis-Gimnazije za srednje škole-korekcije, Kanton Sarajevo, MONKS, 2016.

Što se tiče kvantuma izučavanja nastavnog predmeta geografije u gimnazijama KS-a kao i u privatnim školama koje u većoj mjeri slijede gimnazijski koncept odnosno tip srednje škole, poprilično je ujednačen broj nastavnih sati geografije na sedmičnom nivou pri čemu se u prva dvije godine geografija u gimnazijama izučava sa po 2 nastavna sata sedmično, slično kao u ranijem konceptu opće gimnazije, a u trećem i četvrtom razredu prema najnovijem, ona se izučava u dijelu društvenog izbornog područja, učenici izučavaju geografiju 3 puta sedmično što je jedan od pozitivnih primjera. Izuzetak je Gimnazija „Richmond Park College“ Sarajevo u kojoj se geografija izučava u višim razredima, tačnije u III i IV razredu i to 3 puta sedmično.

Tabela 2.: Spisak srednjih škola za stručno obrazovanje i obuku u KS-u sa prikazanim sedmičnim fondom nastavnih sati geografije

Table 2. List of secondary schools for vocational education and training in the Canton Sarajevo with the weekly fund of teaching geography hours

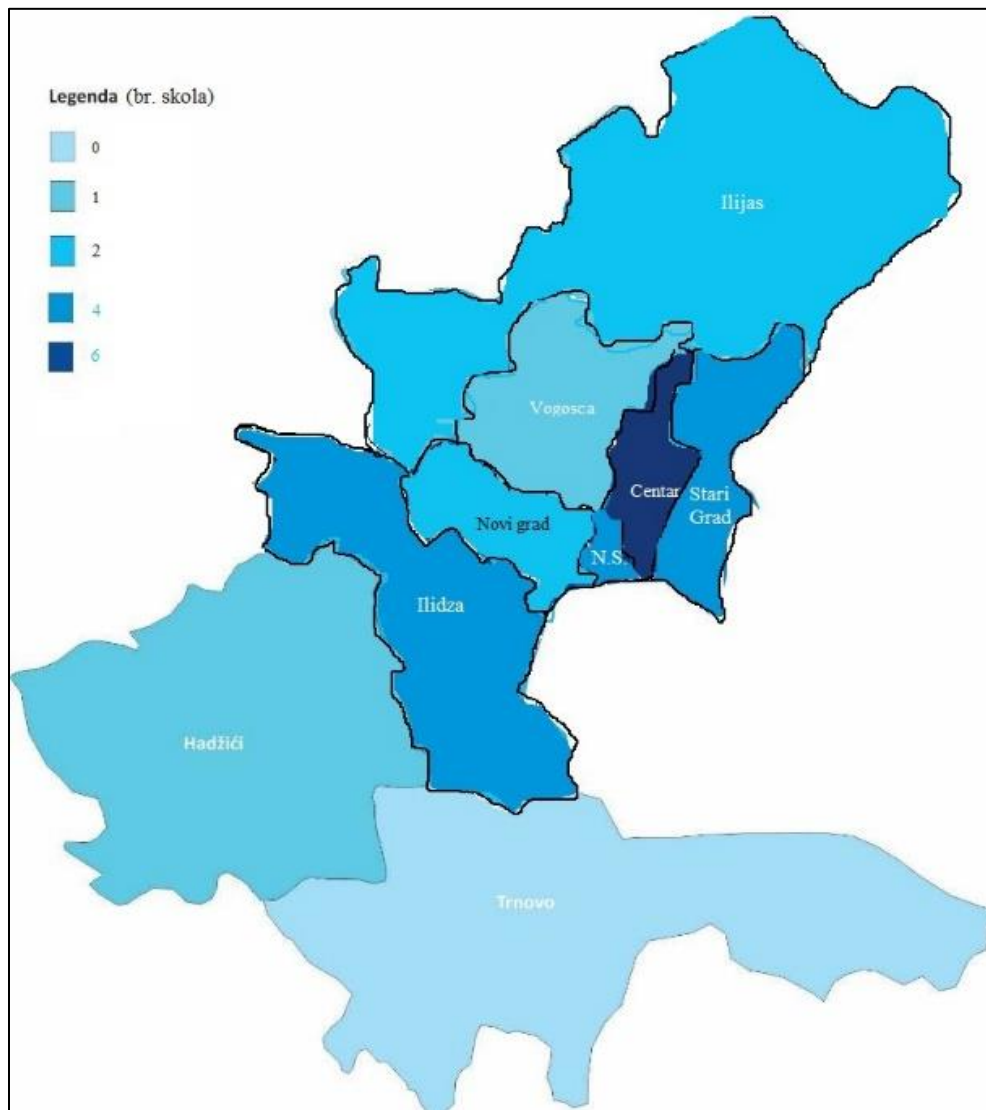
Naziv srednje škole	Sedmični fond nastavnih sati geografije			
	1. razred	2.razred	3. razred	4. razred
Željeznički školski centar	2 časa	2 časa	/	/
Srednja škola za saobraćaj i komunikacije	2 časa	2 časa	/	/
Srednja ugostiteljsko-turistička škola	2 časa	2 časa	/	/
Srednja ekonomska škola Sarajevo	3 časa	/	/	/
Srednja trgovačka škola	/	2 časa	/	/
Srednja škola primijenjenih umjetnosti	2 časa	/	/	/
Srednja škola za tekstil, kožu i dizajn	2 časa	/	/	/
Srednja medicinska škola	/	2 časa	/	/
Srednja ekonomska škola-Vogošća	2 časa	2 časa	/	/

Izvor: Nastavni plan i program za predmet Geografija/Zemljopis-Srednje škole za stručno obrazovanje i obuku, Kanton Sarajevo, MONKS, 2016., <http://mon.ks.gov.ba/ustanove/lista/24>

Nastavni program geografije je imao nekoliko korekcija do sada. Obim nastavnih sati u Nastavnom planu se mijenja vrlo sporo i to uglavnom na štetu geografije. Što se tiče promjena u nastavnom programu one su rađene u II razredu gimnazije. Analiza kvantuma izučavanja geografskih sadržaja u srednjoškolskom obrazovanju za stručno obrazovanje i obuku pokazala je da se geografski sadržaji izučavaju u svega devet srednjih škola i to kroz pojedine smjerove i samo u pojedinim razredima. U Željezničkom školskom centru u I razredu su predviđena dva nastavna časa, te je u ovom segmentu bilo najmanje promjena nastavnog programa i njegovog obima.

U Srednjoj školi za saobraćaj i komunikacije zastupljen je predmet Saobraćajna geografija i to: u I razredu, smjer: Vozači motornih vozila sa 2 časa sedmično i u II razredu, smjer: Saobraćajni tehničar, takođe sa 2 časa sedmično. Budući da je saobraćajna geografija stručni predmet učenici stiču znanja o razvoju, prostornom razmještanju i organizaciji, kao i zakonitostima funkcionisanja saobraćajnih sistema.

Učenici sa geografskog aspekta objašnjavaju, kartografski uočavaju, determinišu i pokazuju odlike saobraćaja svijeta sa posebnim akcentom na pojedine vidove saobraćaj u geografskoj i prirodnoj sredini.

Sl. 1. Broj srednjih škola u Kantonu po opcinama u kojima egzistira geografija kao nastavni predmet (prema podacima www.monks.gov.ba)

Fig. 1. Fig. 1. Map of the secondary schools in Canton Sarajevo by municipalities, with geography as a subject (according to data from: www.mon.ks.gov.ba)

Imaju zadatak da povezuju odlike saobraćaja sa elementima prirodne i geografske sredine, te poznaju elemente geografskog položaja, saobraćajno-geografskog položaja i svih njegovih povoljnosti u okviru teritorije Bosne i Hercegovine. Turistička geografija ima za cilj pružiti znanje o turističkoj geografiji, nova dostignuća na području turističke geografije i

turizma u cjelini, te da učenici uoče potrebu povezanosti turizma, kulture, ekosistema i okoline. U Srednjoj ekonomskoj školi geografija je zastupljena u I razredu sa 3 časa sedmično. Izučavaju se nastavni sadržaji opće i ekonomske geografije. Učenici trebaju upoznati, geografski objašnjavati, te kartografski i statistički uz primjenu geografskih metoda objašnjavati pojam i podjelu ekonomske geografije, te osnovne predušlove za razvoj privrede u svijetu. Uočavaju razvijene i slabije razvijene države svijeta i specifičnosti među njima, prepoznaju i trajno operiraju činjenicama vezanim za razvoj privrednih sektora i djelatnosti, te njihovim odlikama. Ekonomski determinišu osobine i komponente razvijenih i država u razvoju⁹.

Nastavnim planom za Srednju trgovačku školu u II razredu su predviđena dva nastavna časa. U Srednjoj školi primjenjenih umjetnosti u I razredu predviđena su 2 časa sedmično. Izučavaju se prirodnogeografske i društvenogeografske odlike Juugoistočne Evrope i Bosne i Hercegovine. Detaljnijim izučavanjem sadržaja turističke geografije Bosne i Hercegovine veoma jasno se definišu oblasti turističke geografije, prirodnogeografskih i društvenogeografskih uslova za razvoj turizma u našoj zemlji, te svih odlika turizma uz primjenu deskriptivnih, kvantitavno-kvalitativnih, kartografskih, statističkih i drugih metoda.

U Srednjoj školi za tekstil, kožu i dizajn u I razredu predviđena su 2 časa sedmično. Izučavaju se sadržaji Opće geografije. Detaljnijim izučavanjem sadržaja turističke geografije Bosne i Hercegovine veoma jasno se definišu oblasti turističke geografije, prirodnogeografskih i društvenogeografskih uslova za razvoj turizma u našoj zemlji, te svih odlika turizma uz primjenu deskriptivnih, kvantitavno-kvalitativnih, kartografskih, statističkih i drugih metoda. Nastavnim planom za Srednju medicinsku školu u II razredu su predviđena dva nastavna časa.

U KS-u egzistira ukupno 38 srednjih škola a na istu listu se često dodaju i Centar za slijepu i slabovidnu djecu i omladinu te Centar za slušnu i govornu rehabilitaciju. Shodno navedenom kvantumu i postojanosti izučavanja geografskih sadržaja, ukupno u 23 srednje škole učenici izučavaju nastavne sadržaje geografije. Osim što treba naglasiti nužnost veće učestalosti izučavanja geografskih sadržaja u gimnazijama, neophodno je naglasiti da postoji zavidan broj smjerova u srednjim stručnim školama u kojima bi se geografija mogla uvesti kao obavezan predmet na jednoj od godina izučavanja. Osim toga, nacionalna geografija Bosne i Hercegovine morala bi biti predmetom izučavanja u svim smjerovima srednjeg stručnog obrazovanja i obuke u KS-u.

Uzroci i posljedice nedovoljne zastupljenosti geografije u srednjim školama Kantona Sarajevo

Causes and consequences of insufficient representation geography in the secondary schools of Sarajevo Canton

Brojni su faktori koju su u savremnom periodu razvoja i implementacije obrazovnog sistema na određen način uvjetovali nezavidan položaj geografije u srednjoškolskom obrazovanju u KS-u. Jedan od takvih jeste pogrešna percepcija o geografiji među učenicima. Sama riječ geografija kod učenika tog uzrasta izaziva različite reakcije a često i oprečna razmišljanja. Činjenica je da svi ne mogu razumijeti predmete i zadatke geografije na

⁹ Nastavni plan i program za predmet Geografija/Zemljopis-Srednje škole za stručno obrazovanje i obuku, Kanton Sarajevo, MONKS, 2016.

identičan način. Ponekad se devijacije u percepciji geografije pojavljuju zbog neusklađenosti pristupa geografskom proučavanju prostora u obrazovno-metodičkom i istraživačko-naučnom konceptu, ali i zbog uticaja medija, posebno interneta (Banda A., 2014). Zbog loše percepcije o geografiji neophodno je spomenuti da je najvažnije pitanje s kojim geografija počinje ustvari pitanje „zašto“. To je pitanje koje učenike podstiče na razmišljanje. Osim toga, geografija se tu ne zaustavlja, već ide korak dalje upoređujući određene pojave sa sličnim pojavama u drugom prostoru. Sve to treba podsticati radoznalost učenika i razviti njegove intelektualne sposobnosti.¹⁰

Pitanje izbora udžbenika i usklađivanje koncepta udžbenika sa zahtjevima modernog doba također je jedno od najčešćih pitanja koje je usko povezano sa statusom geografije u srednjim školama. Obzirom da su zahtjevi savremenog doba usmjereni na primjenu tehnologija i njenu implementaciju u obrazovanje, u tom smjeru je neophodno koncipirati i udžbeničku politiku.

Također, bitan segmen jeste i podržavanje individualiziranog pristupa jer je neophodno da se u nastavu uključe posebne skupine učenika kako iz manjinskih grupa tako i iz oblasti inkluzivnog obrazovanja. Zabrinjava odsustvo geografije u stručnim srednjim školama kao i slaba koordinacija i komunikacija između resornih ministarstava sa geografskim institucijama i udruženjima. I pored svih usvojenih dokumenata na nivou države Bosne i Hercegovine o zajedničkoj programskoj jezgri, harmonizaciji geografskog plana i programa i potpisanih sporazumima o pisanju i izdavanju udžbenika geografije, dokumenti se ne sprovode u skladu sa dogovorenim konceptom¹¹.

Također, nedovoljna primjena načela aktuelizacije i korelacije geografije kojom se ostvaruje/olakšava povezivanje prirodnog, društvenog i humanističkog područja odnosno korelaciji i integraciji nastavnih sadržaja a time i koherentnosti u podučavanju, bitno utiče na današnji status geografije. Geografija više nego bilo koji drugi predmet nudi objašnjenja aktuelnih prirodno-geografskih, ekonomsko-geografskih i političko-geografskih aktuelnosti, ali i povezuje i uokviruje znanja prirodnih i društvenih disciplina koje se izučavaju kroz nastavne predmete u srednjim školama Kantona Sarajevo, poput biologije, ekologije, ekonomije, historije i slično.

Prema rezultatima jedne ankete u Hrvatskoj u kojoj je učestvovalo preko 300 nastavnika geografije, međupredmetnu povezanost u školama koristi 72% ispitanika, a 28% je koristi rijetko. U svim regijama korelacija je zastupljena s preko 60%, najizraženija je u Kontinentalnoj Hrvatskoj (80%), a najmanje je zastupljena u Gradu Zagrebu (66%). Prema podacima iz ankete nastavnici u školama koreliraju gotovo sa svim predmetima. U korelaciji je najčešća historija (navodi je oko 65% ispitanika). Visok udio zastupljenosti imaju i priroda/biologija, matematika i fizika (oko 40%). Ostali predmeti, poput tehničke, likovne, muzičke kulture, hemije i hrvatskog jezika, zastupljeni su znatno slabije, između 5-10% (Magaš K., Marin D., 2013).

Opća je ocjena da nastavnici geografije ne koriste integrativni karakter geografije te stoga i poseban položaj u sistemu nauka kao mostna nauka, odnosno kao poveznica između prirodnoga i društvenog područja. Također, u svojim istraživanjima koristi i spoznaje

¹⁰ *Predmetni program geografije I ili II razred trogodišnje srednje stručne škole, Ministarstvo prosvjete i sporta, Zavod za školstvo, Podgorica.*

¹¹ *Spahić M., 2008. Osvrt na rad geografa Bosne i Hercegovine i aktuelni problemi razvoja geografije Bosne i Hercegovine, Zbornik Drugog kongresa geografa Bosne i Hercegovine, Neum, 2008.*

humanističkoga i tehničkoga područja nauke. Svrha učenja i poučavanja geografije usvajanje je geografskih znanja i vještina te pozitivnih etičkih stavova (koje kao skup kompetencija možemo nazvati geografskom pismenošću kako bi učenici postali osposobljeni članovi zajednice, koji svjesni svoje odgovornosti prema drugim ljudima i prirodi, poštujući načela održivoga razvoja, aktivno sudjeluju u oblikovanju i preoblikovanju funkcionalne prostorne organizacije na različitim razinama, od lokalne preko nacionalne do globalne¹². Veći nivo učenja i poučavanje geografije u srednjim školama moglo bi pomoći ostvarivanju svih temeljnih vrijednosti odgojno-obrazovnoga sistema. Ono bi omogućilo usvajanje znanja potrebnih za uspješan nastavak školovanja i početak profesionalne karijere. Stečeno znanje bi omogućilo odgovorno ponašanje i djelovanje u zajednici prema drugima i prema prirodi.

U odsustvu izučavanja geografskih sadržaja u srednjoškolskom obrazovanju Kantona Sarajevo, učenicima je uskraćeno da građenjem socijalne osjetljivosti i ekološke svijesti, grade i razvijaju solidarnost. Tako bivaju uskraćeni prihvatanja kulturnih i drugih razlika i uvažavanja potreba drugih, te međusobno razumijevanje i poštivanje. Geografija doista pruža znanja i vještine koje omogućavaju učenicima potpunije razumijevanje vrlo složenoga i promjenjivoga svijeta i njihova položaja u njemu. Učenje i poučavanje geografije posebno pridonosi razumijevanju održivosti. U nastavnom predmetu geografija učenici mogu razviti prostorno mišljenje, učiti o prostoru, ali i u prostoru. Izostankom predmeta geografije, učenici srednjih škola neće biti u mogućnosti osposobiti se adekvatno za prepoznavanje prostorno relevantnih problema od lokalne ka sve višim prostornim razinama. Neće moći poticati predlaganje rješenja tih problema i na aktivno sudjelovanje u oblikovanju bolje budućnosti. Biće onemogućeni razvijanju osjećaja odgovornosti u kojem svaki naraštaj iza sebe ostavlja skladniji i uređeniji prostor nego što ga je dobio u nasljeđe.

Srednjoškolskom obrazovanju u Kantonu Sarajevo trebalo bi nužno pridodati učestalije izučavanje nacionalnih predmeta kroz sve stručne i tehničke smjerove i obuke. Ovo je bitno iz razloga što će to voditi pozicioniranju Bosne i Hercegovine kao njihove domovine, odgojit će ih u životu kojeg prati multikulturalno društvo, omogućit će učenicima da razviju kritičko mišljenje i da izbjegnu svaki vid diskriminacije. Geografija od svih nacionalnih predmeta u ovome ima najbitniju ulogu. Savremeni je svijet suočen s brojnim izazovima, kao što su osiguranje pitke vode, hrane i energije, koji su posljedica intenzivnoga razvoja koji nije usklađen s prirodnim mogućnostima. Pitanje održivoga razvoja i sudjelovanje u odgovornom vrednovanju prirodnih resursa koji neće nepovratno uništiti okoliš, ne mogu se razumjeti bez geografije.

Proces učenja i poučavanja se zasniva na jasno definisanim ishodima, temeljnim principima, ciljevima i rezultatima obrazovanja¹³. Jedan od bitnih koncepata koji se koliko-toliko zastupao kroz izradu navedene koncepcije i NPP-a se odnosio na okoliš i njegovu ulogu u svakodnevnom životu učenika i nastavnika. U tom smislu, u samom NPP-u je definisano da je među najvažnijim zadacima obrazovanja podizanje nivoa ekološke svijesti i uvođenje ekološkog promišljanja i ponašanja u svakodnevni život (Goletić Š., 2007). Naravno, neizostavno je navesti da su akteri ovog dokumenta i plana imali u vidu da obrazovne ustanove imaju glavnu ulogu u obrazovanju o okolišu i održivom razvoju jer imaju najviše uticaja u prenošenju i oblikovanju znanja na učenike osnovne škole. Kroz ovu analizu, smanjenim fondom časova geografije, dokazana je nedovoljna zastupljenost sadržaja koji promoviraju ekološku svijest.

¹² Analiza reforme obrazovanja u Bosni i Hercegovini, Ministarstvo civilnih poslova Bosne i Hercegovine, 2016.

¹³ Strategija razvoja obrazovanja i nauke Kantona Sarajevo za period 2017-2022. godine (2017): Kantona Sarajevo, MONKS, Sarajevo

Naša zemlja je bila dužna da u postojeći obrazovni sistem i sve druge vidove formalnog i neformalnog obrazovanja implementira segment obrazovanja o okolišu i održivom razvoju, sukladno UN Strategiji obrazovanja za održivi razvoj donesenoj na sastanku ministara za okoliš i obrazovanje u Ženevi 25.02.2005. godine i mnogim međunarodnim pravnim dokumentima (npr. Međunarodni program obrazovanja i odgoja za zaštitu okoliša, Agenda 21, Rio deklaracija o okolišu i održivom razvoju, Arhuska konvencija, Izjava o obrazovanju za održivi razvoj itd.)¹⁴. Škola je osnovni faktor odgoja i ekološkog obrazovanja. Ona pruža značajne mogućnosti za sticanje određenih znanja, ali i za izgrađivanje određenih navika, za razvoj ekološke svijesti razvijanjem ljubavi i odgovornog odnosa prema porodici. (Brader, 2002.). Iako odgoj i obrazovanje mladih za zaštitu životne sredine ima svoje polazište u porodičnom odgoju, škola u tom cilju postaje nezamijenljiva. Kolika će se važnost dati ekološkim sadržajima i da li će se vršiti korelacija između nastavnih predmeta u samom nastavnom procesu i sa iskustvima i znanjima učenika, u značajnoj meri zavisi i od afiniteta i obučenosti nastavnika. Zato se velika pažnja mora posvetiti stalnom stručnom osposobljavanju nastavnika kroz dodatne obuke i seminare. Nužno je dodatno educirati nastavnike koji rade u školama i obavezati nastavnike na određeni broj sati edukacije u toku jedne školske godine. Istovremeno, potrebno je promijeniti i prilagoditi NPP-ove nastavnčkih fakulteta drugačijoj osnovnoj i srednjoj školi gdje bi studenti-budući nastavnici na visokoškolskoj ustanovi stekli znanja i vještine potrebne za rad u učionici.

Uloga nastavnika kao prenositelja znanja u suvremeno se doba transformira u ulogu medijatora i voditelja procesa učenja te saradnika i mentora. Ovakva uloga nastavnika geografije implicira veću kreativnost u planiranju poučavanja te primjenu odgovarajućih strategija učenja i poučavanja u vođenju učenika kroz proces aktivnog učenja, a s ciljem ostvarivanja visoke razine usvojenosti odgojno-obrazovnih ishoda. Nastavnik treba učenicima pružiti emocionalnu, socijalnu i intelektualnu podršku, a odnos između njega i učenika mora biti suradnički i fleksibilan s jasno određenim pravilima rada, ponašanja i međusobnoga uvažavanja (Tandarić, Tekić, 2013.). Zajednička europska načela nastavnčkih kompetencija i kvalifikacija promiču sistem doedukacije učitelja i nastavnika kao kontinuiran proces koji uključuje razdoblje studija i razdoblje stručnog usavršavanja u cjeloživotno obrazovanje. Ono je individualno i skupno, u školi i izvan nje, uglavnom na različitim stručnim skupovima (savjetovanja, seminari, aktivni, studijska putovanja i sl.) (Magaš K., Marin D., 2013).

Nijedan nastavni predmet na tako ubjedljiv i smisaoni način ne može pojasniti koncept održivosti kao geografija. Učenici, u nedostatku ovakvog gradiva iz geografije, bivaju uskraćeni za priču o skladnom razvoju s ograničenim izvorima energije i sirovina, te općenito s prirodom, u kojoj je čovjek izuzetno važan faktor¹⁵. Koncept održivosti je važan jer učenike priprema za održivo upravljanje i djelovanje s ciljem očuvanja okoliša za buduće generacije.

Posmatrajući nacionalne kurikulume evropskih zemalja i iste upoređujući sa stanjem u Kantonu Sarajevo, moguće je uočiti određene razlike i zapravo zaključiti da je jedan od pravaca napretka u statusu geografije u Kantonu Sarajevo moguće ostvariti kroz stalne inovacije i dodatke u polju definisanja ishoda učenja geografije te njenih ciljeva i zadataka. Primjera radi, odličan status geografije u Finskoj posljedica je njenog jasno definisanog kurikuluma u kojem se ističe važnost povezivanja i formiranja kroskurikularnih tema koje

¹⁴ *Strategija razvoja obrazovanja Republike Srpske za period 2016-2021. godine, (2016): Ministarstvo prosvjete i kulture Republike Srpske, Banja Luka*

¹⁵ https://mzo.hr/sites/default/files/migrated/geografija_nakon_strucne_rasprave.pdf

omogućavaju kompleksan pristup problemima i povezivanje teorije i prakse. U Norveškoj se poseban naglasak stavlja na razvijanje kreativnog i kritičkog mišljenja koji trebaju omogućiti učenicima preuzimanje aktivne uloge u društvu. U nastavi geografi u Irskoj naglasak se stavlja na potrebu aktualizacije nastavnih sadržaja. Svaki nastavnik ima slobodu odabira novih aktualnosti (Vuk R. i dr., 2007). Nastavnike se potiče na primjenu raznovrsnih nastavnih metoda i oblika rada.

ZAKLJUČAK CONCLUSION

Nema sumnje da nastavni sadržaji iz geografije u srednjim školama Kantona Sarajevo potiču razvijanje svijesti o pripadnosti Bosni i Hercegovini i vlastitom kulturnom identitetu, jeziku i tradiciji. Osim toga, geografija svojim sadržajima omogućava da učenici približe razumijevanje sebe, drugog i svijeta u kojem žive, razumijevanje prostornih odnosa i organizacije prostora.

Veći obim izučavanja geografskih sadržaja za učenike srednjih škola iznimno je bitan i zbog činjenice da će to promicati pozitivne ideje poput podjednagog tretmana svih stanovnika, naroda i religija u Bosni i Hercegovini, poticati će osjećaj pripadnosti učenika našoj domovini, stvorit će sliku kod srednjoškolaca u kojoj će oni različitost posmatrati kao bogatstvo a ne kao problem.

Geografija ima izuzetno bitne ciljeve i zadatke, još uvijek je neprimjereno zastupljena i potcijenjena u Nastavnim planovima i programima za srednje škole u Kantonu Sarajevo, a ništa nije drugačije i u drugim kantonima Federacije Bosne i Hercegovine. Njeni sadržaji su zastupljeni u svim srednjim školama gimnazijskog tipa, njih ukupno 14, ali u nedovoljnoj mjeri jer se izučavaju kroz 2 nastavna sata sedmično i to samo u prva dva razreda dok u trećem i četvrtom samo kao dio Društvenog izbornog područja. Izmjena kurikulumu u korist povećanja nastavnih sadržaja geografije i nastavnih sati bitna je i iz razloga što se danas vrši atak na državotvornost Bosne i Hercegovine, a geografija kao školski predmet je jedini koji u ishodima učenja polazi od domovine Bosne i Hercegovine i posebno potencira kod učenika razvijanje patriotizma. Trijada geografije koja podrazumijeva da ona istovremeno nudi sadržaje iz prirodnog, društvenog i nacionalnog područja, još jedan je od imperativa zbog kojih ova nauka i školski predmet moraju biti suština inovacije svih kurikulumu i programa (Spahić M.,2008).

Nedovoljna zastupljenost geografskih sadržaja posebno je karakteristična za srednje škole za stručno osposobljavanje i obuku jer geografija kao predmet egzistira samo u 9 takvih škola. Nema dileme da bi sastavnim dijelom nastavnih sadržaja u srednjim stručnim školama, geografija mogla uzeti učešće u srednjoškolskim centrima Hadžići, Vogošća i Ilijaš, u Srednjoj Tehničkoj školi grafičkih tehnologija, dizajna i multimedije, Srednjoj školi poljoprivrede, prehrane, veterine i uslužnih djelatnosti, Srednjoj školi metalških zanimanja, Srednjoj mašinsko tehničkoj školi itd.

Da bi se to postiglo, potrebno je, posebno kod mladih kakav je upravo uzrast učenika srednjih škola, neophodno znanje o svijetu ali i državi u kojoj mladi žive. Upravo u tome je značaj geografije, jer ona nije puko poznavanje položaja neke države na karti, već podrazumijeva odnos čovjeka i prostora, te poznavanje okoline, društva, prošlih zbivanja, kulture i religije. Geografsko znanje je znanje za čitav život, a ono je također suštinsko za donosiocje odluka u budućnosti. Geografija ima šansu da utiče na sve sfere znanja iako se implementacija širokih ciljeva geografskog obrazovanja za sad oslanja samo na škole i

nastavnike, kojima se godinama uskraćuju nastavni sati. Nema sumnje da su zabrinjavajuće tendencije potiskivanja geografizma u školskom odgojno-obrazovnom sistemu posljedica entitetske bifurkacije i političko-geografske trihotomije Bosne i Hercegovine¹⁶.

Budući strateški planovi, izmjene Nastavnih planova i programa, korekcije na Zajedničkoj programskoj jezgri, reforme školskog sistema i slične aktivnosti kako u Kantonu Sarajevo, tako i u drugim kantonima, moraju imati u vidu da je geografija predmet od najvećeg nacionalnog značaja te da obimom nastavnih sati i nastavnih sadržaja mora imati bolji položaj.

Literatura References

- Analiza Nastavnog Plana i Programa za devetogodišnje osnovno obrazovanje (2011), MONKS, Sarajevo.
- Analiza reforme obrazovanja u Bosni i Hercegovini, Ministarstvo civilnih poslova Bosne i Hercegovine, 2016.
- Banda Ć., Definicije geografije i njihova aplikativnost, *Acta Geographica Bosnia* 2014., I, 125-133.
- Camović N. (2016): Mogućnosti izvođenja terenske nastave u osnovnim školama i gimnazijama Grada Sarajeva, PMF Sarajevo.
- Čurić Z., Vuk R., Jakovčić M., Kurikulumi geografije za obavezno obrazovanje u 11 evropskih država-komparativna analiza, *Metodika* 15, Vol. 8, br. 2, 2007, str. 444-466.
- Ibrahimović, N., 2015: Osnovnoškolsko i srednjoškolsko obrazovanje u BiH (trenutno stanje i preporuke za reforme), Inicijativa za monitoring evropskih integracija Bosne i Hercegovine.
- Jahić, H. 2015: Didaktičko-metodička analiza Okvirnog nastavnog plana i programa geografije u Federaciji Bosne i Hercegovine, *Acta geographica Bosnia et Herzegovina* 2015, 3, Sarajevo.
- Jakovčić M., Kurikulum predmeta geografija, Sveučilište u Zagrebu, PMF, Geografski odsjek, Zagreb 2016.
- Kanton Sarajevo u brojkama (2017), Federalni zavod za statistiku, Sarajevo
- Lukić D. (2012): Ekološko vaspitanje i obrazovanje u osnovnim i srednjim školama u Republici Srpskoj, Republički pedagoški zavod, Banja Luka
- Lugomer, K.: Predmetna identifikacija geografije i gimnazijskim udžbenicima, *Geografski horizonti*, br. 1/2013, Zagreb 2013.
- Magaš K., Marin D., Metodičko-didaktički aspekti nastave geografije u Republici Hrvatskoj *Magistra Iadertina*, 8(1) 2013.
- Nastavni plan i program za predmet Geografija/Zemljopis-Srednje škole za stručno obrazovanje i obuku, Kanton Sarajevo, MONKS, 2016.
- Nastavni plan i program za osnovnu školu, predmet: Geografija/Zemljopis (2016): Kanton Sarajevo-MONKS, Sarajevo
- Nastavni plan i program za predmet Geografija/Zemljopis-Gimnazije, Kanton Sarajevo, MONKS, 2016.
- Obrazovanje u BiH: Čemu (ne) učimo djecu? Analiza sadržaja udžbenika nacionalne grupe predmeta u osnovnim školama, Fond otvoreno društvo BiH i proMente, 2017.

¹⁶ Spahić M., *Osvrt na rad geografa Bosne i Hercegovine i aktuelni problemi razvoja geografije Bosne i Hercegovine*, Zbornik radova Drugog kongresa geografa Bosne i Hercegovine, Neum, 2008.

Okvirni Nastavni plan i program za devetogodišnju osnovnu školu u Federaciji Bosne i Hercegovine (2009), Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, Sarajevo
Predmetni program geografije I ili II razred trogodišnje srednje stručne škole, Ministarstvo prosvjete i sporta, Zavod za Školstvo, Podgorica.

Sakač M., Cvetičanin S., Sučević V. (2012), Mogućnosti organiziranja odgojno-obrazovnog procesa u cilju zaštite životne sredine, Soc. ekol. Zagreb, Vol. 21 (2012.), No. 1, Zagreb
Smjernice za pisanje udžbenika iz nacionalne grupe predmeta, Bilješke sa predavanja iz 2014., PMF Sarajevo.

Spahić M., 2004., Osnovi aspekt razvoja geografske misli u Bosni i Hercegovini, Zbornik radova Prvog kongresa geografa Bosne i Hercegovine, Sarajevo 2004. godine.

Spahić M., 2005., Neki metodološki problemi geografizacije i ekologizacije savremene nauke. Geografski radovi – naučni časopis za geografiju. Univerzitet u Tuzli, Prirodno-matematički fakultet, Odsjek za geografiju

Spahić M., 2008., Osvrt na rad geografa Bosne i Hercegovine i aktuelni problemi razvoja geografije Bosne i Hercegovine, Zbornik Drugog kongresa geografa Bosne i Hercegovine, Neum, 2008.

Strategija razvoja stručnog obrazovanja i obuke u Bosni i Hercegovini za period 2007.-2013. godine, Vijeće ministara Bosne i Hercegovine, na 6. sjednici održanoj 11. aprila 2007. godine.
Strateški pravci razvoja obrazovanja u Bosni i Hercegovini sa planom implementacije, 2008.-2015., Vijeće ministara Bosne i Hercegovine, na 51. sjednici održanoj 03.06.2008. godine
Strategija razvoja obrazovanja i nauke Kantona Sarajevo za period 2017-2022. godine (2017): Kantona Sarajevo, MONKS, Sarajevo

Tandarić N., Tekić I., Percepcija geografije kao znanosti i školskog predmeta, Hrvatski geografski glasnik 75/2 (2013.)

http://www.pmf.unsa.ba/gg1/dokumenti/info/Studijski%20programi_III%20ciklus_TZZS.pdf (27.11.2019).

http://geoubih.ba/V1.0/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=13&Itemid=121 (14.12.2019).

SUMMARY

ANALYSIS OF THE STATUS AND ROLE OF TEACHING GEOGRAPHY SUBJECT IN MIDDLE SCHOOL EDUCATION OF THE SARAJEVO CANTON

Amil Mehić, University of Sarajevo, Faculty of Natural Sciences and Mathematics, Department of Geography, Zmaja od Bosne 33-35, Sarajevo, Bosnia and Herzegovina
amilmehic@hotmail.com

Nerminka Hadžić, Magistar geografije, JU OŠ „Alija Nametak“ Sarajevo, Zaima Šarca 15, Sarajevo 71000, Bosna i Hercegovina
hhnerminka@gmail.com

Samira Gabeljić, Université Rennes 2, Unité Mixte de Recherche 6590 CNRS ESO-Rennes, Place du recteur Henri Le Moal, Rennes, France
sam.gabeljic@gmail.com

There is no doubt that teaching content from geography in high school in Sarajevo Canton encourages the development of awareness of belonging to Bosnia and Herzegovina and its own cultural identity, language and tradition. In addition, geography enables its students to approach the understanding of themselves, others and the world in which they live, the understanding of spatial relationships and the organization of space.

A greater volume of geographic content teaching for high school students is very important also due to the fact that this will promote positive ideas such as equal treatment of all inhabitants, peoples and religions in Bosnia and Herzegovina, will encourage a sense of belonging to students in our homeland, will create a picture with high school students in which they will see diversity as a positive concept and not as a problem.

Geography has very important objectives and tasks, it is still inappropriate and underestimated in the School Curriculum and Programs for Secondary Schools in Sarajevo Canton, and nothing is different in other cantons of the Federation of Bosnia and Herzegovina. Its contents are represented in all secondary schools of gymnasium type, altogether 14, but insufficiently, because it is studied twice per week, only in the first two grades, while in the third and fourth grade, only as part of the social area. Changing the curriculum in favor of increasing the teaching content of geography and teaching hours is also important because the state of Bosnia and Herzegovina is being attacked today, and geography as a school subject is the only one that starts from the homeland of Bosnia and Herzegovina in its learning outcomes and particularly emphasizes the development of students patriotism. The triad of geography, which implies that it offers content from the natural, social and national fields at the same time, is another imperative that makes this science and school subject the essence of innovation in all curricula and programs (Spahić M., 2008.).

Insufficient representation of geographical content is especially characteristic for secondary schools for vocational training and education, as geography as a subject exists only in 9 such schools. There is no doubt that geography could be part of high school centers in Hadžići, Vogošća and Ilijaš, in the secondary technical school of graphic technologies, design and multimedia, the Secondary School of Agriculture, Food, Veterinary and Service

Activities, Secondary School of metal professions, Secondary mechanical engineering school and so on.

In order to achieve this, it is necessary, especially for young people who are exactly the age of high school students, to have knowledge about the world and the country where they live. This is precisely the significance of geography, because it is not a mere knowledge of the position of a State on the map, it already implies the relationship between man and space, and knowledge of the environment, society, past events, culture and religion. Geographic knowledge is knowledge for whole life, and it is also essential for future decision makers. Geography has the potential to affect all spheres of knowledge, although the implementation of the broad goals of geography education so far relies only on schools and teachers, who have been deprived of teaching lessons for years. There is no doubt that the worrying tendencies to suppress geography in the school system are the result of entity bifurcation and the political-geographical trichotomy of Bosnia and Herzegovina.

Future strategic plans, changes to curricula, corrections to the Common Program Core, school system reforms and similar activities in Sarajevo Canton, as well as in other cantons, must bear in mind that geography is of the highest national importance and that the amount of teaching hours and teaching content must have a better position.

Autori

Amil Mehić

Univerzitet u Sarajevu, Prirodno-matematički fakultet, Odsjek za geografiju, Zmaja od Bosne 33-35, Sarajevo, Bosna i Hercegovina
amilmehic@hotmail.com

Nerminka Hadžić, Magistar geografije, JU OŠ „Alija Nametak“ Sarajevo, Zaima Šarca 15, Sarajevo 71000, Bosna i Hercegovina
hhnerminka@gmail.com

Samira Gabeljić

Université Rennes 2, Unité Mixte de Recherche 6590 CNRS ESO-Rennes,
Place du recteur Henri Le Moal, Rennes, France
sam.gabeljic@gmail.com